NIEUWE BIJDRAGE TOT DE KENNIS VAN HET MAHÂYÂNISME OP JAVA.

DOOR

Dr. H. H. JUYNBOLL.

Het is bekend, dat op Java naast het Çiwaïsme het Noordelijke Buddhisme of Mahâyânisme gebloeid heeft. Tastbare bewijzen hiervan zijn o. a. de beroemde Boro Budur, de vele op Java gevondene, te Batavia en te Leiden bewaarde Buddha- en Bodhisatwa-beelden enz.

In de Oudjavaansche literatuur vindt men echter slechts weinig sporen van dezen godsdienst. Van Buddhistische strekking is bijv. het door Prof. Kern uitgegeven verhaal van Kuñjarakarna, terwijl het epische gedicht (kakawin) Sutasoma half Çiwaïetisch en half Buddhistisch is. Dat de schrijver van dit gedicht, Mpu Tantular genaamd, een Buddhist was, blijkt ook uit het door hem vervaardigde epos Arjunawijaya. Verder was ook de schrijver van de kakawin Wighnotsawa een Buddhist.

Bij het beschrijven der collectie Oudjavaansche handschriften, die in 1895 bij de bestorming van de puri van Cakranĕgara buitgemaakt en na den dood van Dr. Brandes in het legatum Warnerianum te Leiden ingelijfd is, vond ik eenige handschriften, waaruit beter blijkt, wat de oude Javanen van het Mahâyânisme gekend hebben.

Vooreerst bevindt zich in denzelfden bundel ¹, die het door Dr. Brandes uitgegeven lofdicht op Hayam Wuruk, Nāgarakṛtāgama, en bovendien de kakawin Lubdhaka en eene bewerking in groote versmaten van den Kuñjarakarna bevat, welke tot nu toe onbekend was, ook een klein Buddhistisch zedekundig gedichtje, getiteld: Jinārthiprakṛti, met de toevoeging pralambang kamahâyânin (mahâyânistisch geschrift). Dit is echter slechts een fragment van 4 palmbladen.

¹ Deze lĕmpiran draagt thans het nummer 5023 leg. Warn.

Onder de handschriften van het legaat van der Tuuk is ook een Buddhaweda (cod. 4165 leg. Warn.), waarvan dr. Brandes eenige staaltjes mededeelt in zijne Beschrijving der Jav. Bal. en Sasaksche handschriften van dr. van der Tuuk, I, pag. 204—206. Hieruit ziet men, dat het mantra's of formulieren bevat, zooals die bij de Buddhisten in gebruik zijn. Op blz. 5 van dit HS. vindt men de namen der vijf Dhyānibuddha's¹: Akṣobhya, Ratnasambhawa, Amitābha, Amoghasiddha en Wairocana. Op pag. 18 staan de Sanskrtwoorden: Namo ratnatrayāya, namaḥ āryāwalokiteṣwara, die beteekenen: Hulde aan de drie kleinooden en aan den edelen (eerwaarden) Awalokiteṣwara. Onder de drie kleinooden verstaat men, zooals bekend is, Buddha, Dharma en Sanggha, terwijl Awalokiteṣwara de naam van een der Bodhisatwa's of toekomstige Buddha's is. In dit HS. worden de lijkplechtigheden, die hier tiwā heeten (verwant met het Ngadju-Dajaksche tiwah, doodenfeest, en het Sangir.tiwā, goede nagedachtenis van dooden), zeer uitvoerig beschreven. De taal van dit prozaschrift is echter zeer nieuw en vol Balineesch.

Van meer belang is een ander prozageschrift. In de collectie handschriften van van der Tuuk vond ik een fragment van 5 bladzijden, getiteld Sang hyang pamutus (cod. 3963, n° 4 leg. Warn.), dat mijn aandacht trok door den Buddhistischen aanhef: Namo Buddhāya, hulde aan Buddha. Een volledig handschrift van hetzelfde Oudjavaansche prozageschrift trof ik aan in de Lombokcollectie (cod. 5068 leg. Warn.). Dit is een cakēpan van 65 palmbladen, die ieder 47 cM. lang zijn. Hiervan luidt de titel echter: Sang hyang Kamahāyānikan of „het heilige Mahāyānisme“ (bijv. op fol. a. 25, a. 52, a. 59 en a. 62). De taal van dit geschrift doet sterk denken aan die van het Oudjav. Âdiparwa en evenals daar worden ook hier telkens Sanskrtverzen geciteerd, die door eene Oudjav. vertaling gevolgd worden, b.v. (fol. 8):

Ehi watsa mahāyānam mantrāwāryanayam widham,
deçayiṣyāmi te samyak, bhājanas twam mahānaye.

De O. J. vertaling luidt: Sang hyang mahāyāna iki warahakna mami iri kita, sang hyang mantrānaya, sira mahāyāna mahāmārga ngaran ira, sira teki deçanākna mami, warahakna mami ri kita, ri kadadinyan kita

¹ Zie over deze Buddha's o.a.: Waddell, Lamaism, p. 130, 336 en 349. — Grünwedel, Buddhistische Kunst, p. 169—172. — Kern, Buddhism, I, 323 vlg.

pâtrabhûta, yogya warahën ri sang hyang dharma, d.i.: "Dit heilige (eerbiedwaardige) Mahâyâna zal door ons aan u onderwezen worden, de Mantrânaya, de Mahâyâna (letterlijk: groot voertuig) heet de "groote weg". Deze nu zal door ons gewezen worden, onderwezen worden aan u, omdat gij pâtrabhûta (letterlijk: tot een vat geworden) geworden zijt, verdienende om onderwezen te worden in den heiligen Dharma."

Een ander voorbeeld is (fol. 34):

Yâwanti sarwawastûni daçadiksamsthitâni ca,
tâni çûnyaswabhâwâni prajñâpâramitâ smṛtâḥ.

Vertaald door: Sakweh nikang sinangguh hana ring loka, ikang umunggu ri deça sapuluh, yatika kawruhana an makatatwa çûnyatâ enz., d.i.: "Zooveel als beweerd wordt te zijn in de wereld, wat zich bevindt in de tien hemelstreken, weet dat dit tot wezen heeft de çûnyata." Het laatste gedeelte van het Sanskr̥tvers, waarin de prajñâpâramitâ voorkomt, wordt niet vertaald.

Omtrent den inhoud valt het volgende op te merken:

De Buddha's worden verdeeld (fol. a. 9) in anâgatabuddha's (toekomstige): Maitreya en Samantabhadra, atîtabuddha's (van het verledene): Wipaçyî, Wiçwabhû, Krakucchanda, Kanakamuni en Kâçyapa en eindelijk den wartamâna-buddha (van het tegenwoordige): Çâkyamuni. Deze heeft de kamârawijayan (fol. a. 10) bereikt, d.i. letterlijk het abstractum van het "Mâra overwonnen hebben".

Hierbij valt op te merken, dat Wipaçyî en Wiçwabhû gewoonlijk ontbreken, waar de Mânusibuddha's opgenoemd worden (b.v. bij Grünwedel, *Buddhistische Kunst*, pag. 169)¹, doch wel voorkomen onder de zeven Buddha's van het verledene (b.v. bij Waddell, *Lamaism*, pag. 346 en Grünwedel, *Mythologie des Buddhismus*, pag. 111). Van de toekomstige Buddha's wordt Maitreya gewoonlijk genoemd onder de Mânusibuddha's en Samantabhadra onder de Dhyânibodhisatwa's.

Op fol. 27 wordt gesproken over de zes pâramitâ's: dâna, çîla, kṣânti, wîrya, dhyâna en prajñâ (zie Kern, *Buddhisme*, I, 415), op fol. a. 36 over de vier pâramitâ's: metrî,

¹ Ook bij Waddell, *Lamaism*, p. 350 en Grünwedel, *Mythologie des Buddhismus*, p. 95. Daarentegen noemt Groeneveldt hen (*Arch. Catal.* pag. 82).

karuṇa, mudita en upekṣā. De eerste heet het tatwa (het wezen) van Locanā, de tweede van Māmakī, de derde van Pāṇḍarawāsinī en de vierde van Tārā.

Deze vier zijn bekend als de gemalinnen van de Bodhisatwa's Wajrapāṇi, Ratnapāṇi, Padmapāṇi of Awalokiteśwara en Wiṣwapāṇi (Waddell, Lamaïsm, p. 351 en Kern, Buddhisme, II, 173). Gewoonlijk wordt ook Wajradhātūwīśwarī, de vrouw van Samantabhadra hierbij genoemd. Ook is de eigennaam Pāṇḍarawāsinī eigenaardig, daar deze naam gewoonlijk Pāṇḍarā (Waddell, Kern, l. c. en Groeneveldt, Arch. Catal. pag. 81) of Pāṇḍurā (Kern, l. c.) of Sītā (Waddell, l. c.) luidt.

Dit gedeelte over de daṣapāramitā eindigt op fol. a. 40. Daarop volgen de vier yoga's: mūlayoga, madhyayoga, wasānayoga en antayoga. Dan de vier bhāwanā's (zie Kern, Buddhisme, I, 369) en de vier heilige waarheden (āryasatya).

Gewichtig uit een iconographisch oogpunt is de plaats (fol. 52 en vlg.) waar over de mudrā's gesproken wordt (zie Brandes „Een Buddhistisch monniksbeeld, en naar aanleiding daarvan het een en ander over eenige der voornaamste mudrā's" in Tijdschr. Ind. T., L. Vk. XLVIII pag. 37 vlg. en Waddell, 336—337).¹ De kleur van Çākyaṃuni heet wit en zijn mudrā de dhvajamudrā. Uit zijn rechterzijde ontstaat Lokeśwara, wiens kleur rood en wiens mudrā de dhyanamudrā is. Uit Çākyaṃuni's linkerzijde ontstaat Bajrapāṇi, wiens kleur blauw en wiens mudrā de bhūṣparṣamudrā is. Deze drie Buddha's worden vergeleken met het ratnatraya (drie kleinooden) Buddha, Dharma en Sanggha (fol. a. 53).

Op fol. 54 worden de vijf skandha's (Kern, Buddhisme, I, pag. 341—353) besproken en in verband gebracht met de vijf Dhyānibuddha's of Tathāgata's, zooals zij hier heeten. Ook de trikhala (rāga, dweṣa en moha²) worden in verband gebracht, resp. met Amitābha, Akṣobhya en Wairocana (fol. 55). De vijf elementen (pṛthivī, āpaḥ, teja, bāyu en ākāśa) worden eveneens met de vijf Tathāgata's vergeleken (fol. 57).

¹ Zie ook Grünwedel, Buddhistische Kunst, 157, 163, 171 en 192. — Mythologie des Buddhismus, 19, 20, 33, 36 en 109.

² Zie hierover: Waddell, Lamaïsm, p. 109. Hij noemt ze: „The three vices or delusions”.

Op fol. a, 60 worden de gemalinnen der Dhyânibuddha's genoemd, allen met het praedicaat bharâlî. Ditmaal wordt ook Dhâtwiçwarî niet vergeten. (Zie Brandes, Tjandi Djago, pag. 94—95 en Not. Bat. Gen. XXXIX, pag. XXVIII).

Het slot (fol. 63—65) handelt over het çawawidhâna (lijk-bezorging) bij de Buddhisten.

Een ander, minder omvangrijk lontarhandschrift (cod. 5083 leg. Warn.) draagt ook den titel ðang hyang Kamahâyânikan, doch het wijkt van cod. 5068 af. De inkleeding van dit HS. doet sterk aan die van het Oudjav. Adiparwa denken: evenals daar bijna iedere afdeeling begint met een vraag van Çouaka aan Ugraçrawâ of van Janamejaya aan Waiçampâyana om een nieuw verhaal of om voortzetting van een reeds begonnen geschiedenis, zoo geschiedt dit hier met een leerling, die vragen doet aan zijn leeraar, bv. reeds dadelijk in het begin (na awighnam astu): Sâjñâ mahâmpu, tulusakna sih çrî mahâmpungku ri pinakanghulun! enz., d. i.: „Met uw verlof, groote Heer, voltooi het gunstbewijs van u, mijn groote Heer, jegens mij!“ enz., waarop de leeraar antwoordt: Aum, enak denta rumëngö kita Tathâgatakulajinaputra! enz., d. i.: „Om! Luister rustig toe, o gij Buddha'zoon uit Tathâgata's geslacht ontsproten!“ enz.

De inhoud van dit handschrift komt in vele opzichten overeen met die van cod. 5068. Ook hier (fol. a. 2) wordt van de 4 âryasatya en de 10 pâramitâ gesproken. Merkwaardig is eene plaats (fol. a, 3), waar van het adwayajñâna gezegd wordt, dat dit is bharâlî Prajñâpâramitâ, de moeder van bhaçâra hyang Buddha.

Voor zoover mij bekend is, is dit de eenige plaats in de geheele Oudjavaansche literatuur, waar sprake is van deze godin, die bij ons eene zekere vermaardheid gekregen heeft door het prachtige steenen beeld, dat vroeger in 's Rijks Museum van Oudheden (n° 33 van Leemans' Catalogus, die haar Lakşmî noemt!) en thans in 's Rijks Ethnographisch Museum bewaard wordt en dat reeds meer-malen afgebeeld is, o. a. in deze Bijdragen (6^e volgr. VIII, pag. 372, fig. I) door den heer C. M. Pleyte, in Von Saher's Versierende Kunsten, pl. XX, in het werk „De Batikkunst“ door Rouffaer en schrijver dezes op de platen 39 en 40 en in Pleyte's Indonesian Art, pl. XI.

Op fol. 5 worden de zeven samâdhi's genoemd, dat vertaald

wordt door pëgëng ikang bâyu of „inhouden van den adem” (eig. den wind). Hierbij valt op te merken, dat Prof. Kern in zijn werk (Buddhisme, I, pag. 379) zegt: „Er worden soms 3, soms 6, of ook wel 4 Samâdhi's genoemd.”

Op fol. a. 8 is sprake van vijf mudrâ's: dhwaja, bhûḥsparça (het HS. heeft nusparça), warada, dhyâna en abhaya. Daarop worden de kleuren en mudrâ's van Çâkyamuni, Lokeçwara en Bajrapâṇi opgesomd, evenals in cod. 5068. Uit deze drie Tathâgata's ontstaan de anderen, nl. uit Çâkyamuni's gelaat: Wairocana, uit Lokeçwara: Akṣobhya en Ratnasambhawa, terwijl Bajrapâṇi zich verdeelt in Amitâbha en Amoghasiddha. Volgens deze voorstelling zouden dus Tathâgata's of Dhyânibuddha's ontstaan uit Dhyânibodhisatwa's. Waarschijnlijk ligt hierin eene aanwijzing, dat naast Çâkyamuni vooral Lokeçwara (Awalokiteçwara) en Bajrapâṇi vereerd werden op Java.

Behalve de 5 skandha's, 5 dhātu's, 3 khala's en 3 ratna's worden hier met de 5 Tathâgata's in verband gebracht de vijf klanken: a, huṃ, traṃ, hrî en a, die Waddell (Lamaism, 351): „Essential or „Germ” Spell (bija) noemt; de 3 mala's (fol. 11), de 3 kâya's (Waddell, Lamaism, 347 en Hodgson, Essays, 27, 58, 64)¹, de 3 paramârtha's (fol. a. 13) en de 5 deha's (fol. a. 14).

Dit gedeelte van de Kamahâyânikan heet Pañcatathâgatajñâna, d.i. kennis der 5 Tathâgata's (tot fol. 15). Het gedeelte, waarin de 5 gemalinnen der Tathâgata's in verband gebracht worden met de 4 Pâramitâ's heet hier adwayasâdhana (tot fol. 18). Het slot handelt over deze vier en over de zes Pâramitâ's, waarom aan het slot staat: Iti ṣatpâramitâ samâpta. Op fol. 22 treft men de interessante zinsnede aan: Buddha tunggal lawan Çiwa of: „Buddha is één met Çiwa”.

Hiermede nemen wij afscheid van deze beide merkwaardige geschriften. Misschien zal een Sanskritist in staat zijn, hun bron op te sporen. Aan Europeanen zullen zij weinig nieuws omtrent het Buddhisme leeren, doch als bronnen van hetgeen de Javanen eenmaal van dezen godsdienst geweten hebben, schenen zij mij belangrijk genoeg toe, om er de aandacht op te vestigen.

¹ Zie ook Köppen, Die Religion des Buddha, II, 25 en Grünwedel, Mythologie des Buddhismus, pag. 109. Zij heeten: Nirmâṇa —, sambhoga — en dharmakâya.